

ליל סדר עם הרצל

ההסתדרות הציונית העולמית

מרכז הרצל
HERZL CENTER

מבוא

חג אביב שמח

פסח – חג החירות. בערבו של החג – ליל הסדר, יושבים אנו בני ובנות העם היהודי סביב שולחן הסדר ההגדה פתוחה לפנינו והשולחן ערוך כמיטב המסורת של ליל הסדר. עיקר המצווה בליל הסדר היא לספר את הסיפור שלנו: והגדת לבנה ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי מצרים: (שמות פרק יג פסוק ח). לחזור אל תהליך הפיכתנו לעם ולעסוק בסיפור יציאת מצרים, בתהליך המעבר בין עבדות לבין חירות ובקשר לסיפור חיינו הנוכחי.

השנה נחוגג שלא כמו בשנים קודמות. נשב לשולחן בחיק המשפחה המצומצמת או בגפנו. הקורונה ששינתה את חיינו הביאה לשינויים רבים בהכנות, באירוח, ביכולת להדר במצוות החג, אך גם הביאה לחיינו הזדמנות לקרא את ההגדה לעומקה, להרבות בסיפורה שהרי כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח.

לצד ההגדה והמקורות הנפלאים אנו מציעים טקסטים שכתבו אבות הציונות ובראשם, חוזה המדינה - בנימין זאב הרצל, המאפשרים לנו מבט רחב יותר על מהות החירות ועצמאות עמינו, כאן בארץ הזאת.

השימוש באסופה זו, יכול ללוות את ההכנה ליל הסדר או לסדר עצמו ואף להוות חומר ללימוד בהמשך חג הפסח.

חג פסח שמח,
צוות מרכז הרצל

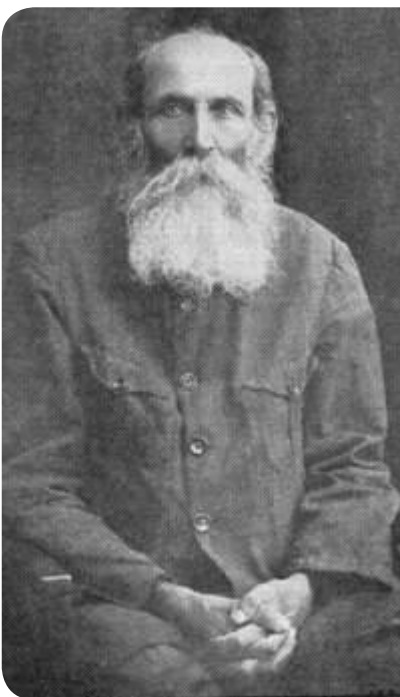

הקדמה והגדת

ליל סדר בראשות אהרון דוד גורדון

הגיע חג הפסח - ליל פסח ראשון לרבים מאיתנו בארץ. א"ד גורדון, שעבד איתנו בחווה כשלושת רבעי שנה, הבטיח לערוך סדר מסורתי. יום קודם הוצאנו ממזוודות החברים את החולצות הכי טובות, גיהצנו אותן לקראת החג. וביום הסדר הוצאנו סדינים, מטפחות, מכל הלובן הנמצא במזוודות החברות, קישטנו מעט את האולם, כיסינו את השולחנות בסדינים הלבנים, ערכנו את השולחן לפי חוקי המסורת. גם נרות הדלקנו והנחנו כרי הסבה בשביל גורדון, ראש הסדר, כדרך שהיו עושים בבית הורינו. אור הנרות ומראה השולחן הערוך, החגיגי, השרו באולם מתיחות חגיגית ועצב.

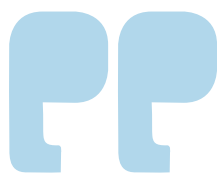
א.ד. גורדון

החלו החברים להתכנס באולם. משנכנס חבר עורר בו המראה געגועים עזים, חוורו הפנים, והיה פורש לקרן זוויית ודמעות נושרות מהעיניים. וכך גם שני ושלישי. לעיני כל אחד קם מראה השולחן הערוך בבית שמעבר לים, פני האב והאם ובני המשפחה המיוותמים, מקומו הנפקד ליד השולחן, תפילותיהם וגעגועיהם השלוחים אליו ברגע זה. באולם רעדו המיתרים הנמתחים בלב כל אחד. החברים עמדו וישבו דוממים בפינותיהם. גורדון ישב בקצה השולחן כשידו מאהילה על פניו. כך ישבו שעה ארוכה מבלי להניד אבר. דממה עמוקה מסביב.

השעה מאוחרת. גורדון הרגיש - אין כוח לערוך את הסדר, ואמר: נאכל, חברים. ניגשנו ישר לסעודה. בשעת הארוחה השָׁרָה גורדון לאט לאט מרוח הסדר, שילב פסוקים ודברי אגדה, דיבר על ערך הפסח בכלל ועל סמל הפסח בחיינו. הוא דיבר על חיינו, סבלנו, וגעגועינו. מה ערך לסבל הזה, מה ערך לגעגועים. סבל זה הוא ייעוד לנו, סבל זה הוא זכות, בזכותו נקנה לנו עולמנו. אין אנו יכולים להעריך כעת את גודל מעשינו וייעודו.

הוא התחיל לזמר בשקט וכולם אחריו.

וכך נכנס החג לתוקפו.

רקדנו עד אור הבוקר. החברים רקדו ללא לאות, בהתלהבות מיסטית. בריקוד פתחו החברים את סגור הגעגועים שהתעוררו במשנה עוז באותו ערב, געגועים למשפחה, געגועים לגאולה... (יהודית צנטר, שנת 1914, ארכיון העבודה)

ערב החג

ברכת שהחיינו

”בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגַּעְנוּ לְזַמַּן הַזֶּה”:

את הקונגרס פתח נאום של נשיא הקונגרס, שהיה זקן הצירים, קרפל ליפה מרומניה, שהיה מוותיקי תנועת חובבי ציון. ליפה נאם במשך 30 דקות, במקום 10 דקות שהוקצבו לו על ידי הרצל, והתעלם מארבע פניות מצד הרצל לסיים את דבריו.

התרגשות גדולה עברה בקהל כאשר אמר ליפה ”ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה“. ליפה מסר את פטיש היושב־ראש להרצל ואמר ”הדבר היחיד שאנו זקוקים לו הוא מולדת“, מה שהביא לסערת תשואות מהקהל.

הרצל התקשה להתחיל בנאומו, משום שסערת התשואות גברה בכל פעם שפתח את פיו. התשואות נמשכו כ-15 דקות. הסופר מרדכי בן-עמי אף קרא בקול: ”יחי המלך!“ רבים מהנוכחים חזרו על קריאה זו.

בנאומו אמר הרצל, ”רוצים אנו להניח את אבן־הפינה לבית אשר בבוא היום ישכון בו העם היהודי“ ו”הציונות היא שיבתנו אל היהדות עוד לפני שיבתנו לארץ־היהודים“.

(’הרצל’, עמוס אילון, עמ’ 266-267)

ק

בית הכנסת הגדול בבודפשט

נוהגים לברך את הילדים

”בסביבה זו גדל הרצל. על יד ביתם ממש עמד בית הכנסת הליבראלי של הקהילה... שם היה הילד מבקר בלויית אביו בשבת ובחגים. גם בבית שמרו על מנהגים עיקריים, כאמור, וביחוד חגגו ברוב פאר את חג הפסח והחנוכה- חג יציאת מצרים וחג האורות. והנער, כמבוגר אחר כך, היה מקבל מהוריו את ברכתם בכל מאורע חשוב שנתרגש עליו: ישימך אלהים וכו’.

(ספר תולדותיו, א’ עמ’ 18)

ק

המלאך הגואל אותי...

”במשך שני החודשים האחרונים ישבתי בפריז, כתבתי את ספרי ”מדינת היהודים“.

אין אני זוכר, שכתבתי דבר-מה בחיי במצב של התרוממות רוח כזו, כאשר כתבתי את ספרי זה. היינה אומר, כי בשעה שהיה כותב שירים ידועים, היה שומע את משק כנפי העיט על ראשו.

מעין משק כנפיים כזה האמנתי לשמוע גם אני, בכותבי את ספרי זה.

עבדתי עליו יום יום, עד אשר כלו כל כוחותי;

(בנימין זאב הרצל, כתבי הרצל, עמ’ 114-115)

ק

במהלך ליל הסדר

פפ קדש

”חג המצות הזה, זמן חרותנו“:

ותתן לנו מועדים לשמחה... את יום חג המצות הזה, זכר ליציאת מצרים
”הזיכרון הראשון שלי מיציאת מצרים הוא המכות שספגתי על שלא הצלחתי להיזכר
בפרטי המאורע. כיום יש מן הסתם יותר ממורה אחד שהיה שמח להצליף בי כדי להעניש אותי
על שאני זוכר אותם רק יותר מדי טוב. בהיותי ילד עשה עלי סיפור של יציאת מצרים...רושם עמוק עד
מאוד. על כן היה הדבר לפלא בעיני, וגם צר הי לי על זה- על שהמורה מספר את דבר השתחררותו של עם
ישראל מבית העבדים...בדברים כל כך יבשים וקרים. הסתכלתי בפני המורה בשעה שהוא מספר על דבר צאת ישראל ממצרים,
משעבוד לגאולה, מאפלה לאור- והנה הם, הפנים האלה, שוקטים ומלאים מנוחה. באופן כזה מספרים רק על אודות ענייני יום-יום
שאינם מעלים ואינם מורידים. אין זאת, אמרתי בלבבי, כי כל סיפור המעשה הזה אינו אלא בדוּתא בעלמא, דברים שלא היו ולא
נבראו אלא לענות בהם נפש ילדים כמוני...אולם בהיותי כבן שתיים עשרה שנה, נזדמן לידי ספר אשכנזי אחד- את שם הספר איני
זוכר כיום- ובו קראתי במקרה על אודות משיח מלך ישראל, אשר רבים מהיהודים גם בדורות אלה מחכים אליו בכל יום שיבוא, והוא
יבוא כעני רוכב על חמור... הדברים, דברי אגדה שקראתי, היו מקוטעים... אולם גם שברי האגדה המשיחית עוררו את דמיוני. לבי
נתמלא צער וגם געגועים בלתי ברורים. לא ידעתי בעת הראשונה על מה אני מצטער ועל מי אני מתגעגע...לילות אחדים לא נתן לי
רעיוני זה לעצום את עיני. בושתי לספר לאיש הרהורי לבי על דבר מלך המשיח. ידעתי כי ילעגו לי ויקראו ”הנה בעל החלומות!“...
והנה באחד הלילות חלמתי חלום נפלא: מלך המשיח בא, והוא זקן מלא הוד ותפארת, וייקחני על זרועותיו וידאה איתי על כנפי רוח.
על אחד העננים המלאים זוהר פגשנו את משה רבנו. ומשיח קרא למשה: ’אל הילד הזה התפללתי!’
ולי אמר: ’לך ובשר ליהודים כי עוד מעט ובוא אבוא וגדולות ונפלאות אעשה לעמי ולכל העולם!’-
הקיצוטי והנה חלום. את החלום הזה שמרתי בלבי, אך לא ערבתי לספרו לאיש“
(חיי הרצל, עמ' 16)

פפ

פפ מגיד

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

”אחד המסובים קרא את ההגדה העברית בלהט של חוזר בתשובה. הוא הרגיש כאילו מצא את עצמו מחדש ונחנק מרוב התרגשות.
במאמצים גדולים עצר את עצמו מלפרוץ בבכי קולני. כמעט שלושים שנה עברו מאז שהוא עצמו, כילד, שאל את ה”מה נשתנה“.
מאוחר יותר, כשהתבגר, חווה את ההשכלה, את ההתנערות מכל סממן יהודי, ולבסוף, באופן הגיוני, את הקפיצה אל הריק, כיוון
שכבר לא היתה לו שום אחיזה בחיים. בליל הסדר הזה הרגיש כמו הבן האובד.“
(אלטנוילנד, עמ' 226)

פפ

נני עבדים היינו לפרעה במצרים

"המצות שהיו מונחות על קערת הסדר נחשפו וכולם יחד ענו על הקושיה של הצעיר: "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלוהינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה..." וכך נמשכה לה החגיגה, שחלקה תפילה וחלקה מסיבה משפחתית. הסדר עורר את רגשותיו של כל מי שמסוגל לחוש יראת כבוד כלפי הנשגב. החג הזה, היהודי ביותר מכל החגים, נגע בעברה של האנושות יותר מכל טקס שנשתמר בעולם התרבות. הוא נחגג לפני מאות שנים בדיוק כמו בימינו. העולם השתנה, עמים נכחדו, אחרים הופיעו במקומם, זירת ההיסטוריה התרחבה, יבשות עלומות עלו מן הים, כוחות הטבע הקשו על החיים או הנעימו

בני ישראל יוצאים ממצרים. צייר: דייוויד רוברטס, 1828

אותם- ורק העם הזה נותר כפי שהיה, דבק במנהגיו, נאמן לעצמו, נוצר את זכר סבלותיהם של אבותיו. הוא ממשיך להתפלל לאלוהיו, אלוהי הנצח, במילים בנות אלפי שנים. זהו עם עבדות והחירות- ישראל!" (אלטנוילנד, עמ' 226)

קק

נני מעשה ברבי אליעזר...

"חשבתי שליל הסדר הוא הזמן הראוי לכך. אנחנו קוראים בהגדה העתיקה שלנו על החכמים שהיו מסובין בבני ברק וכל הלילה סיפרו ביציאת מצרים. אנחנו הצאצאים של רבי אליעזר, רבי יהושע, רבי אלעזר בן עזריה, רבי עקיבא ורבי טרפון. זהו ליל בני ברק שלנו. קודם נסיים את הסדר שלנו, על פי מסורת אבותינו, ואחר כך נגיע אל הזמן החדש, לפי סדר זה של הדברים. הרי שוב היינו במצרים ושוב התרחשה יציאת מצרים. מובן שהיא התבצעה במאה העשרים, עם התרבות שלה ובעזרת אמצעים הטכניים. זה היה כורח המציאות... היינו צריכים להיעשות אנשים חדשים, מבלי להתכחש לגזע העתיק שלנו. היינו חייבים גם להיעזר ברצון הטוב ובשיתוף הפעולה של שאר האומות ומנהיגיהן. בלי כל אלה, המפעל הגדול הזה לא היה בר ביצוע."

הרצל בחדר עבודתו

"ואלוהים היה בעזרנו", מלמל ליטבק האב בעברית. כהן הדת הופקינס הזכיר לעמיתיו, אנשי הדת מן הכנסיות האחרות, את המחלוקות שעורר חג הפסחא בעת העתיקה. הוא ציין שכל הדברים הבטלים האלה נפתרו עתה, בזכות ההרמוניה שנוצרה במקום הזה נוצרי יכול היום להיפגש בשלווה עם יהודי בפסח, ואיש מהם לא יפגע בהשקפותיו של רעהו. אביב האנושות היה למציאות."

(אלטנוילנד, עמ' 228)

קק

פפ כְּנָגַד אֲרֻבְעָה בְּנִים דְּבָרָה תּוֹרָה...

חכם מה הוא אומר? מה העדות והחוקים... –ואף אתה אמור לו...

סדר של פסח, שנערך כדי לחגוג את השחרור הלאומי העצמי ולא עוד, יהא חסר תמיד את העיקר שנקנה אך ורק על ידי הרגשה, שהרי כל שחרור בידי עצמו נוגע, כקליפה בגרעין, בגאולת האדם והעולם על ידי כוח גואל".
(מרטין בובר, תעודה ויעוד, כרך שני עמ' 394-395)

רשע מה הוא אומר? מה העבודה הזאת לכם? לכם, ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל- כפר בעיקר.
"הפורש מדרכי צבור, ואע"פ שלא עבר עבירות, אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצות בכללן ולא נכנס בצרתן ולא מתענה בתעניתן, אלא הולך בדרכו כאחד מגויי הארץ וכאילו אינו מהן, אין לו חלק לעולם הבא."
(רמב"ם, הלכות תשובה, ג', י"א)

"בלי הלשון- אי אפשר. אולם חשוב לדין מה הוא שיוגד בלשון זו.
בלי הארץ- אי אפשר, אולם חשוב לדין כיצד יחיו בארץ הזאת- -- הכרת תודעתנו ההיסטורית המיוחדת עוזרת לנו לעמוד בפני האנוכיות הקיבוצית הקרויה בפוליטיקה הלאומית שלא כהלכה בשם לאומיות".
(מרטין בובר, תעודה ויעוד, כרך שני עמ' 245)

"אין ישראל נגאלין עד שיהיו כולן אגודה אחת" (מדרש תנחומא, פרשת ניצבים, פרק כט, סימן א').

"כמפעל של יחיד כלשהו, יהיה זה מעשה שגעוני למדי- אבל אם יהודים רבים יסכימו לו בעת ובעונה אחת, הרי זה עניין נבון בהחלט, והביצוע אינו מעמיד כל קשיים של ממש. הרעיון תלוי רק במספר הדבקים בו"
(בנימין זאב הרצל, הקדמה למדינת היהודים)

וְשִׁאִינוּ יוֹדְעֵי לְשֵׁאל-אֶת פְּתַח לּוֹ...

"צריך לפתוח את אוזנו ולבו כלפי קולו של הסוד, המדבר מתוך המילים הראשוניות, לא כדי שיחזור בפיו על התורות ושיבצע את התקנות, אלא כדי שישגל לעצמו את כוח ההכרעה הקדמונית, כדי שיקשיב בכוח זה לקול וישמע מה שיש לקול זה להגיד לו לשעתו ולמפעלו".
(מרטין בובר, תעודה ויעוד, כרך שני עמ' 395)

בְּרֶךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל... וְהִיא שְׁעֵמֻדָּה לְאַבּוֹתֵינוּ וְלָנוּ

"הכול יכול מעניש, הוא מפזר את העם בארצות אויב ומשמים את הארץ, אבל אינו עוזב את שניהם. הוא נשאר נאמן למעשה בחירתו עד בוא שעת מלכותו, שאז על שניהם, על העם ועל הארץ,
המאוחדים שוב, לבצע את שנועד להם לפנים בשעת ההבטחה."
(מרטין בובר, בין עם לארצו, עמ' 36)

מתוך הגדה שיצאה בתוניס בשנת 1920

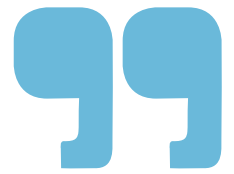
פפ

אֵלָא שְׂבָכְל דּוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ

"והיה עלינו להיאבק קשה: עם פרעונים החוזרים בהם, עם האויבים ובמיוחד עם עצמנו. עגל הזהב"
(יומן הרצל, 6 ביוני 1895)

ארמי אוֹבֵד אָבִי וַיֵּרֵד מִצְרִימָה... מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו...

בלילה השני של הקונגרס הציוני הראשון בבזל, נאם מקס נורדאו בגרמנית נאום ארוך, בו שלב כמוטו את שלוש המלים הנצחיות של ירמיהו הנביא: **"ושבו בנים לגבולם"**. כאשר נשאל, איך הגיע אל הפסוק הזה, ועוד בעברית, והרי לא תאם את הרקע החינוכי שלו, אמר ד"ר נורדאו:

את המלים האלה אני חייב למי שאני חייב לו את כל יהדותי וציונותי. אדם שאינני יודע את שמו, אדם שבעצם היה אז ילד כבן 8 או 10 שנים.

ומעשה שהיה כך היה:

לי יש קליניקה לילדים בפריז.

נכנסה אלי אשה מהגרת מפולין, שביס לראשה, וילד כבן 8 או 10 חוור פנים, חולה מזה שלשה שבועות. הומלץ בפניה להביא אותו אלי. אני לוקח כרטיס לפתוח למטופל החדש, ואני מנסה לדובב אותו בשפת המדינה.

הוא בקושי מדבר צרפתית. ואני שואל את אמו, שגם היא חלשה מאד בשפה.

היא אומרת-- הוא לא לומד בבית ספר רגיל. הוא לומד ב"חדר". זה בית ספר ליהודים.

ואני נזפתי בה קשות: כך רק מביאים אנטישמיות! פתחנו בפניכם את שערי המדינה, פליטים מפולין,

מדוע אין הילד לומד את שפת הלאום כאן?

והיא התנצלה, שהוא עוד צעיר, שבעלה שייך לדור הישן, אבל הוא עוד יגדל וילמד בגימנסיה, וידע את השפה.

ואני בזעם שואל את הילד: ב"חדר" הזה, מה למדת?

ואז השתנה הילד, אורו עיניו.

ביידיש -- שאני הבנתי מהגרמנית שלי --

אמר לי מה הוא למד בפעם האחרונה בחדר.

יעקב, הוא אומר, כשהוא על ערש דווי, מזמין את יוסף, מצווה עליו, משביע אותו, ומתחנן בפניו,

"אל נא תקברני במצרים". יש מערת המכפלה. אברהם יצחק שרה רבקה שם קברתי את לאה.

ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם.

"ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד כברת ארץ לבוא אפרתה, ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם".

מה פתאום באמצע הבקשה של יעקב, הוא מספר לו על קבר רחל?

אומר רש"י – וזה הכל הילד הזה מדבר, בן 8 או בן 10 – ומביא דברי חז"ל – שהרגיש יעקב אבינו צורך להתנצל בפני יוסף ולומר -- אני מטריח עליך טרחה כזאת לשאת אותי ממצרים לחברון.

אני עצמי לא טרחתי לאמא שלך, לרחל, את הטרחה הזאת, למרות שהייתי קרוב מאד, על יד בית לחם. אפילו העירה, לבית לחם, לא הכנסתי אותה. קברתי אותה בדרך. אבל לא באשמתי ולא מרשלנות היתה זו. רבונו של עולם רצה כך. הוא ידע שרוב הטבחים של נבוכדנצר עתיד להוביל את בניה של רחל, את בני, לחורבן בית ראשון, ואז היא תצא מקברה ונהי בכי תמרורים שלה ישמע.

רחל מבכה על בניה.

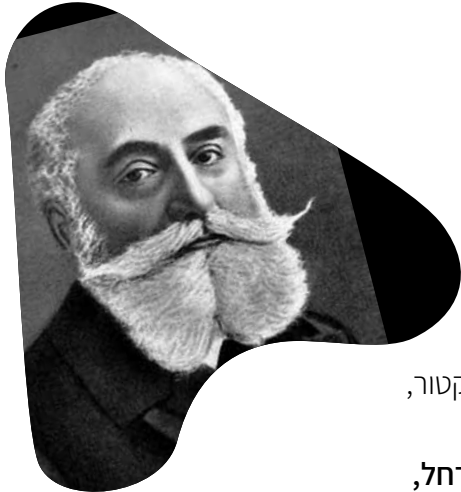
וא-לקים יענה לה –

”מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה,

כי יש שכר לפעולתך ויש

תקוה לאחריתך,

ושבו בנים לגבולם”.

מקס נורדאו

אני, מספר ד"ר מקס נורדאו, לא ידעתי את נפשי.

הסבותי את פני לחלון, כדי שהאם והילד לא יראו את דמעותי זולגות, ואמרתי לעצמי:

מקס, הלא תבוש והלוא תכלם? אתה אדם משכיל, נחשב כאינטלקטואל, עם תארי דוקטור,

אינך יודע מעט מזעיר מדברי ימי עמך, מכתבי הקודש הללו. כלום.

ופה ילד חולה, חלוש, מהגר, פליט, והוא מדבר על יעקב ועל יוסף ועל ירמיהו ועל רחל,

כאילו תמול שלשום, הכל חי לנגד עיניו!

מחיתי את לחיי לפני שהסבותי את פני אליהם.

ואמרתי בלבי – עם שיש לו ילדים כאלה, שחיים כל כך את עברם, הם גם יחיו עם עתיד מזהיר.

בעתון של אותו סוף שבוע ראיתי מודעה: **”מי שגורל העם היהודי חשוב בעיניו, מי שהאנטישמיות כואבת לו, ומי שמחפש פתרון, נא להתקשר לחתום מטה לטכס עצה. ד”ר תאודור הרצל”.** מיד נעניתי.

כשהקמנו את הקונגרס הציוני הראשון, וכובדתי לנאום בו, רחפה לנגד עיני דמותו של הילד, שאת שמו אינני זוכר, אבל את המלים האלה לא אשכח לעולם, כי הן בסיס הציונות, הן בסיס היהדות: **”ושבו בנים לגבולם”!**

וְנִצְעַק אֵל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ,

וְיִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלֵנוּ,

וְיֵרָא אֶת עֵינֵינוּ וְאֶת עַמְלָנוּ וְאֶת לְחַצְנוּ.

”מה שמביאני להניח כי תיכנתי משהו רב ערך היא העובדה כי **בשעת מעשה לא חשבתי אפילו רגע, כנהג ליטראט, על עצמי,**

אלא תמיד על אנשים אחרים הסובלים סבל קשה” (יומן הרצל, 23 ביוני 1895)

”בכיתי לא פעם על גורל עמי” (יומן הרצל, 15 ביוני 1895)

”אני מוכן להתוודות לפניך שאני כותב ועיני מלאה דמעה” (יומן הרצל, 16 ביוני 1895 בדבריו לרב גידמן)

פפ אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה-דינו

”...ובתוך המהומה שכחנו דבר אחד. אבותינו מסרו לנו, כי יש לנו ”אור גנוז“ גדול. אולם אנחנו, בהיותנו בתוך החומות, האמנו, כי ”האור הגנוז“ הינה בשמים, בגן עדן, וכאשר ”נפקחו עינינו“ לראות או מבחוץ, חשבנו כי ”האור הגנוז“ אינו אלא אגדה, מליצה, או הכוונה היא שוב על ”המאור שבתורה“. לא עלה כלל על דעתנו, כי האור הזה גנוז בנו בעצמנו, והאור הוא אור ממשי, אם גדול או קטן, אבל בשבילנו אין אור גדול ממנו. ביקשנו את ”המאור שבתורה“, את ”המאור שביהדות“ ולא ביקשנו את המאור שביהודים, שביהודים החיים, את האור שכל יהודי חי יכול למצוא רק בעצמו ורק על ידי עצמו. קרוב לאלפיים שנה של גלות נשאנו את האור הזה בגנזי נשמתנו, וכאשר באה שעתנו להביאו לידי גילוי – נבהלנו מפני אורם של אחרים ונתבטלנו. קרוב לאלפיים שנה חשבנו את עצמנו לחטיבה בפני עצמה, שמרנו על ה”אני“ שלנו מכל משמר, ידענו, כי ה”אני“ שלנו הוא בתורתנו, אבל לא ידענו, כי תורתנו היא ב”אני“ שלנו, כי היא חיה בקרבנו, חיה ומתחדשת בשעה ובמידה שחיינו מתחדשים; ועל כן, כמעט שראינו חיים חדשים, שכחנו את תורתנו – שכחנו את עצמנו. והשכחה הביאה את פריה בעתו.

הן בשבילנו גדול ערך התנ”ך לא כל כך במה שאמר, כמו במה שלא אמר, במה שאנחנו או הדורות הבאים אחרינו עתידים לאמור מתוכו, ורק מתוכו – מתוך אותו התנ”ך, הגנוז שנשמתנו בעומק כל כך גדול, עד כי מתוך נטל המשא של כל מה שיקבלנו מאחרים, הלוחץ עליו, אין אנחנו בעצמנו רואים אותו תמיד. על כן אין אנחנו מבינים עתה את התנ”ך הגלוי. חושבים אנחנו, כי בגלותנו רעיונות חדשים בתנ”ך, הרי אנחנו מפרשים אותו. אבל על פי האמת הדבר הוא להפך: התנ”ך הגלוי הוא פירוש לתנ”ך הנעלם שבתוך נשמתנו. לולא הפירוש הזה, הקצר אמנם, אבל בכל זאת, או דווקא משום זאת, המספיק, לא היינו יודעים כלום מאוצרותינו הגנוזים. (אהרון דוד גורדון, מכתב שלישי, 1914)

בנימין זאב הרצל, 1904

פפ אלו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ ישראל-דינו

”והנה כששואלים אותי, אם אני רוצה בציון, איני יכול להשיב על זה רק במילה אחת: ודאי! בכל כוחי אני עמל על כך...אני אומר בכל זאת, כמו שאמרתי תמיד: רק את זה אני רוצה, רק בציון אני חפץ...אנו רוצים בעליית הציונות, ורוצים שהציונות תהא באת כוח העם. למה אנו רוצים זאת? לפי שאנו סבורים, שלשם השגת המטרה הגדולה הזאת דרוש כוח גדול, ושאת הכוח הגדול הזה אין למצוא בהתאחדות של ועדים קטנים...מה יכולתם לעשות כל עוד לא היתה לכם הציונות המדינית?...אם אני אומר לכם היום: נעשיתי לציוני ונשארתי ציוני וכל מאמצי מכוונים לארץ ישראל, יש לכם טעם להאמין לי...“ (בנימין זאב הרצל, 'ארץ ישראל או אוגנדה', אפריל 1904, כתבים ציוניים עמ' 268-269)

99 אלו הכניסנו לארץ ישראל ולא בנה לנו את בית הבחירה-דינו

”ציון- היא משהו גדול יותר מאשר כבדת ארץ במזרח הקרוב: משהו גדול ממדינה יהודית ארץ זו. ציון- פירושה זיכרון, תביעה, ייעוד. ציון היא אבן השתייה, יסוד מוסד לבניין המשיחי של האנושות.

ציון היא תעודתה האין-סופית של נפש העם“. (מרטין בובר, תעודה ויעוד, כרך שני, עמ' 219)

”יארך זמן רב עד שנגיע אל ארץ הבחירה. למשה נדרשו ארבעים שנה...“ (יומן הרצל, 2 ביוני 1895)

”המחשבות הללו, שהיו רוויות בצלילי המנגינות העבריות, הבהירו לפתע לפרידריך את המשמעות של בית המקדש. בימי קדם, בתקופת מלכות שלמה, בית המקדש המעוט בזהב ובאבנים יקרות היה סמל לעוצמה ולגאווה של עם ישראל. המקדש- על המתכות היקרות שלו ועל עצי הזית הארז והברוש שמהם נבנה בסגנון הימים ההם- היה בגדר תאוה לעיניים.

אבל לא על מבנה נראה לעין ונתפס בחושים, מפואר ככל שיהיה, שפכו היהודים דמעות במשך אלף ושמונה מאות שנים. לא על חורבות המבנה ההרוס בכו. בכי כזה לא היה אלא שטות. לא ולא; הם נאנחו על מה שהיה נסתר מן העין, אבל בא לידי ביטוי באבני בית המקדש. את הדבר הנסתר הזה פרידריך חש בבית המקדש שנבנה מחדש בירושלים. לבו התרחב והתמלא יראה. במקום הזה עומדים בני עמו העתיק של אלוהים ששבו לארצם, ונושאים עיניהם אל הנסתר. הם עומדים כאן כפי שעמדו אבותיהם בימים עברו על הר המוריה... היהודים התפללו בדבקות, רבה או מועטה, בכל קצוות תבל, בבתי תפילה דלים ומפוארים, בכל לשונות הפזורה; אלוהים הבלתי נראה, שכבודו מילא עולם, היה קרוב אליהם או רחוק מהם באותה מידה בכל אתר ואתר- ולמרות זאת קם המקדש במקום הזה, מדוע? משום שרק פה עם ישראל היה עם חופשי. רק פה היה מסוגל לפעול למען המטרות האנושיות הנעלות ביותר...“

(אלטנוילנד, עמ' 269)

”התקנה החדשה של האקדמיה נוסחה בזו הלשון: 'המשימה המוטלת על האקדמיה היהודית היא לבקש את פועלם של היחידים לטובת האנושות'.

(אלטנוילנד, עמ' 275)

ועוד מוסיף הרצל על מהותו של 'ארמון השלום' הניצב בהר הבית:

”על חלקת אדמה גדולה ומרובעת עמד ארמון השלום הרב-רושם, שאירח כנסים בינלאומיים של אוהבי שלום ושל אנשי מדע מכל התחומים. העיר העתיקה היתה אתר בינלאומי ושימשה מולדת לעמים רבים...הבניין המפואר היה במרוצת הזמן למרכז מיוחד במינו למפעלי צדקה, שפועל לא רק למען ארץ היהודים ותושביה, אלא גם למען עמים אחרים וארצות רחוקות. אנחנו, בחברה החדשה, הצלחנו כבר להתגבר על כמה בעיות חמורות, אבל בעולם קיים עדיין הרבה מאוד סבל. רק מאמץ משותף של כלל האנושות יכול לעזור. ארמון השלום הוא המרכז של המאמצים הבינלאומיים להקל את סבלם של האומללים בכל העולם. אם, למשל, אירע אסון כלשהו- שריפה, שיטפון, רעב או מגיפה- מודיעים על כך במברק לארמון השלום. כאן תמיד אפשר למצוא מקורות מימון, משום שלא רק הבקשות מתנקזות אליו, אלא גם התרומות. מועצה קבועה שחבריה נבחרים מבני האומות השונות, מפקחת על חלוקה הוגנת ושוויונית של התרומות. פונים אליה גם ממצאיים, אמנים ומדענים שנזקקים לתמיכה כדי להשלים את

עבודתם. הם באים לכן בעקבות הפתגם המתנוסס מעל שער ארמון השלום: 'Nil humani a me alienum putow'- שום דבר אנושי אינו זר לי'- ואם הם נמצאים ראויים, הם זוכים לעזרה בהתאם לאפשרויות.

(אלטנוילנד, עמ' 266)

נ

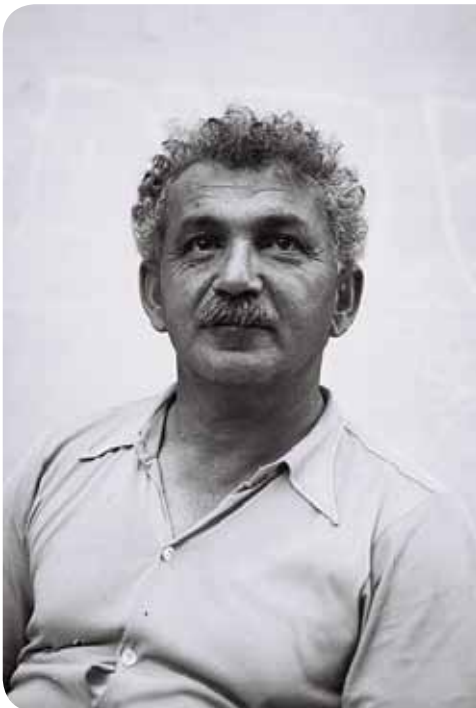
מָרוּר זֶה שְׁאָנוּ אוֹכְלִים-עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שְׁמֵרֵנוּ הַמְצָרִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בַּמְצָרִים שְׁנֶאֱמַר: וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעִבּוּדָה קָשָׁה, בַּחֲמֹר וּבִלְבָנִים וּבְכָל עִבּוּדָה בְּשָׂדֵה, אֶת כָּל עִבּוּדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָּהֶם בַּפֶּרֶךְ...

”האמת שלא אנחנו לימדנו אותם לקח. למדנו אותו בעצמנו יום אחר יום, על בשרנו, לקח כואב, שותת דם. עד שהתאוששנו, עד שחיפשנו וגם מצאנו מחדש את הדרך ליציאת מצרים” (אלטנוילנד, עמ' 180)

פ

נ

כָּל דּוֹר וְדוֹר חַיֵּב אָדָם לְרֹאוֹת אֶת עַצְמוֹ, כְּאִלוֹ הוּא יֵצֵא מִמְצָרִים

ברל צנגלסון, 1934

עם שומר במשך אלפי שנים את יום צאתו מבית עבדים, ודרך כל מחילות השעבוד והאונס והאינקוויזיציה והשמד והפרעות, נושאת האומה בלבה את הגעגועים לחופש ומביאה אותם לידי ביטוי עממי אשר לא יפסח על כל נפש מישראל, על כל נפש עניה ומרודה! מאבות אל בנים, דרך כל הדורות, נמסר דבר יציאת מצרים, כזיכרון אישי, אשר איננו מחוויר ואיננו דהה. ”בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים”. אין לך שיא של הכרה היסטורית מרומם מזה ואין לך התמזגות של יחיד וכלל, ברחבי כדור-העולם ובעמקי הדורות, גדולה מאשר בצו פדגוגי עתיק זה. איני יודע יצירה ספרותית מחנכת יותר לתיעוב העבדות ולאהבת החירות כסיפור השעבוד ויציאת מצרים. ואיני יודע שום זיכרון עתיק שכולו מופנה לקראת העתיד, שכולו סמל להווה ולעתידנו כ”זכר ליציאת מצרים”. איזה יצר-חירות עמוק טבוע בלב עם שיכול היה באביב ימיו ליצור יצירה גאונית כזו ולמסור אותה מדור לדור. וליצירה זו חלק לא קטן בגורלם של כל המורדים ולוחמי החירות ומקדשי שמה אשר נולדו על ברכי ישראל. (ברל צנגלסון, מתוך: מקורות לא-אכזב)

פ

להעשרה נוספת

ניתן לעיין בשירה של עלמה זהר, 'מצרים', בו היא מתייחסת אל קיומה של איזו מלחמה באפריקה ועל הבחירה הנוחה שלנו להתעלם ממנה בזכות הריחוק הפיזי ולהשאירה מרוחקת מאיתנו גם ברמה התודעתית והמחשבתית. בשיר, זהר מותחת ביקורת מרומזת על גישה זו, בכך שהיא מזכירה לנו שגם אנחנו הלכנו בנתיב ייסורים ממצרים לישראל, ושכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, לא רק למען הזיכרון הרעיוני, אלא כדי שלא ישכח שגם הוא היה במצב בריחה כנרדף, שגם הוא נזקק אז לחסדיהם של אנשים טובים ורחומים. ושיזכרון זה מחייב גם אותו עצמו לנהוג בצורה רחומה ואכפתית, כאשר אחרים הם אלה הבורחים מרודף במלחמה שלהם ש"מזל שהיא רחוקה". ואף לשמוע את צעקתם, כפי שהקב"ה שמעת את צעקתנו שלנו, עת היינו עבדים במצרים.

רחצה מוציא מצה

נוטלים ידים ומברכים שתי ברכות: המוציא לחם מן הארץ ועל אכילת מצה ע"פ החסידות חלק מרכזי מעניינו של החג ואולי אף עיקר העבודה הפנימית שלו, הוא להצליח להבחין בין החמץ לבין המצה- בין ההחמצות והפספוסים שלנו, המקומות בהם אנו לא פועלים בצורה ממוקדת לבין המיצוי שלנו, התמצית של מטרנתנו ומהותנו. הנקודה המדויקת.

פ

"המטרה כאן היא יותר משחרור: היא תחיית המהות עצמה, היא הבראה והתחדשות פנימית, היא הצלה מהתנוונות הגוף והנשמה, היא תשובה מאורח חיים פריך, מלא סתירה אל אורח חיים שלם ואחיד, היא זיכור, היא גאולה. ומכל צד שנסתכל במטרה זו, תמיד רואים אנו, שאינה לאומית בלבד אלא שיש לתפסה רק מתוך האידיאה של הומניות לאומית". (מרטין בובר, תעודה ויעוד, כרך שני עמ' 391)

גאולה אחת יש ליהודי העולם. עלינו לחזור לדרך הישן והמנוסה, אבל בצורה חדשה. לתכלית זו יש להשתמש בכל האמצעים של ההווה. **ודבר פשוט וישן זה הוא עניין יציאת מצרים.**" (הרצל "אלטנוילנד", 1902)

יהודי מחזיק במצות, ציור של פיליפס אייזיק לוי מתוך "הגדת קופנהגן", 1739

ק

"יציאת ישראל ממצרים תישאר לעד האביב של העולם כולו" (הראי"ה קוק, 'מגד ירחים'- ניסן).

פ מרור- כורך

לקיים מה שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו-לוקחים את המצה התחתונה מקערת הסדר, המסמלת חרות וכורכים אותה עם מרור וחרסת המסמלות את העבדות, ללא בשר הפסח, בכדי להזכיר לנו, בדומה לשבירת הכוס בחתונה, את מה שעוד חסר ואנו לא שלמים בלעדיו...

ק

"היה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האבדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו ליהוה בהר הקדש בירושלים." (ישעיהו, כ"ז, י"ג)

נ

ויש המפרשים כאלה האובדים והנידחים- בארצות האושר ובארצות המיצרים.

”הטלתי על ורשבסקי משימה נוספת: לעודד את היהודים שהיגרו ממזרח אירופה לאמריקה לעלות ארצה. ייחסתי חשיבות רבה לעליה הזאת. מדובר באנשים שכבר חילצו את עצמם פעם אחת, בצורה נחרצת, מנסיבות חייהם העלובות, והם התנסו בבית הספר להישרדות באמריקה. ניו יורק של סוף המאה התשע עשרה היתה העיר הכי יהודית בעולם, וברור שהפליטים ממזרח אירופה לא יכלו להיות שם בהמוניהם. הם גרו בצפיפות איומה, כמו במכלאת עיזים, ולמעשה נפלו מן הפח אל הפחת. גם ההגירה מאמריקה, כמו ההגירה מאירופה, היתה מפעל להצלת יהודים. גם שם צריך היה להסדיר את העלייה לפלשתינה...”
(אלטנוילנד, עמ' 235)

ק

”האם אין הצלה? אכן יש, רבותי, יש אחת שכבר היתה פעם בעבר. עכשיו הזמן לחזור על עניין עתיק מאוד, ידוע מאוד, בדוק מאוד ... יציאת מצרים.”
(יומן הרצל, 13 ביוני 1895)

מתוך ספר אוקראיני
מהמאה ה-19

שולחן עורך צפון

נ

מוֹצִיאִים אֶת הָאֶפִיקוֹמֶן שֶׁהָיָה מְצֻפֵּן וּמוֹסְתֵר עַד לְרִגְעַ זֶה

הזכרנו מוקדם יותר את הצפנתו- הסתרתו של משה (שבלידתו הוצפן שלושה חודשים) מן הטקסט הגלוי של ההגדה. תשובתו של הרצל לכך:

”לו ניטל עלינו לצאת היום ממצרים, לא כאבותינו התמימים היינו יוצאים. בראשונה נחקור לדעת את מספר היוצאים וכוחם. אגודת היהודים” תהיה ליהודים כמשה בשעתו. מעשהו של מנהיג היהודים הגדול בימי קדם, לעומת המעשה אשר יעשה עתה, יראה כמחזה שיר עתיק ומקסים, לעומת אופרה משוכללה בימינו”
(מדינת היהודים, 'אגודת היהודים ומדינת היהודים, עמ' 87)

ק

פי ברך

לאחר ברכת המזון, מוזגים כוס שלישית, וכן מוזגים כוס של אליהו ופותחים את הדלת. יש שנוהגים על פי מנהג המהר"ל מפרג, לקבל את פניו של אליהו בברכות ושירים, ביניהם גם: "אני מאמין באמונה שלמה, בביאת המשיח. ואף על פי שיתמהמה, עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא".

קמ

אמרת 'אני מאמין' מופיעה במקורות בדרך כלל בהקשר האמונה הנושנה בביאת המשיח, אך המשורר שאול טשרניחובסקי מציע התבוננות עומק וכך גם מובא בשם גדולי החסידות, כי האמונה הנושנה בעתיד הטוב, בהתגשמות חזון הנביאים ובתקווה לשלום ואחוה, אינם הבטחה קוסמית מיסטית, כי אם שורשיה נעוצים קודם כל באמונה באדם, במעשיו וביחסו לעצמו ולאחר.

אני מאמין / שאול טשרניחובסקי, 1892

שאול טשרניחובסקי, 1927

אָמִינָה גַם בְּעֵתִיד,
אִךְ אִם יִרְחַק זֶה הַיּוֹם,
אִךְ בּוֹא יְבוֹא – יִשְׂאוּ שְׁלוֹם
אִזּוּ וּבִרְכָה לְאִם מְלֵאָם.

יִשׁוּב יִפְרַח אִזּוּ גַם עַמִּי,
וּבְאַרְץ יְקוּם דּוֹר,
בְּרִזְל-כְּבִלְיוֹ יוֹסֵר מְנוֹ,
עַיִן-בְּעַיִן יִרְאֶה אוֹר.

יְחִיָּה, יֶאֱהַב, יִפְעַל, יַעֲשׂ,
דּוֹר בְּאַרְץ אֲמִנָּם חִי
לֹא בְּעֵתִיד – בְּשָׂמִים,
חַי-רוּחַ לוֹ אֵין דִּי.

אִז שִׁיר חֲדָשׁ יִשִּׁיר מְשׁוֹרֵר,
לִיפִי וְנִשְׁגָּב לְבוֹ עַר;
לוֹ, לְצַעִיר, מַעַל קִבְרֵי
פְּרָחִים יִלְקֹטוּ לִזְרֹ

שְׁחָקִי, שְׁחָקִי עַל הַחֲלוּמוֹת,
זוֹ אֲנִי הַחֹלֵם שָׁח.
שְׁחָקִי כִּי בְּאָדָם אֲאָמִין,
כִּי עוֹדֵנִי מְאָמִין בְּךָ.

כִּי עוֹד נִפְשֵׁי דְרוֹר שׁוֹאֲפֹת
לֹא מְכַרְתִּיהָ לְעַגְל-פֶּז,
כִּי עוֹד אֲאָמִין גַּם בְּאָדָם,
גַּם בְּרוּחוֹ, רוּחַ עֵז.

רוּחוֹ יִשְׁלִיךְ כְּבִלֵי-הַבֵּל,
יְרוּמְמֵנוּ בְּמַתִּי-עַל;
לֹא בְּרַעַב יְמוֹת עֶבֶד,
דְּרוֹר – לְנַפְשׁ, פֶּת – לְדָל.

שְׁחָקִי כִּי גַם בְּרַעוֹת אֲאָמִין,
אֲאָמִין, כִּי עוֹד אֲמַצֵּא לֵב,
לֵב תְּקוּמִי גַם תְּקוּמִתִּי,
יְחוּשׁ אֲשֶׁר, יְבִין כְּאֵב.

פּוֹהַל

אַבְנֵי מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הֵיְתָה לְרֵאשׁ פְּנֵה

“אבל היינו צריכים להקדיש מחשבה לא רק להמוני העניים, אלא גם לשכבות המבוססות יותר. גם אותן רצינו למשוך לפלשתינה. את אלה לא היה אפשר לפתות בתמיכה כספית ישירה או בעזרה במציאת עבודה. היתה דרושה דרך אחרת כדי לעורר אותן לעלייה.”

טקס הגרלת המגרשים שצילם אברהם סוסקין. 11 באפריל 1909

עשיתי שימוש ברעיון של החדִיב ישמעאל-פחה, המשנה למלך מצרים במאה התשע-עשרה וממקימי קהיר, שהעניק חלקת אדמה חינם לכל מי שהתחייב לבנות עליה בית בהשקעה של לפחות שלושים אלף פרנק. אימצי את הרעיון, על כל פרטיו, אבל התניתו את מסירת חלקי האדמה בהחזרתה לחברה החדשה כעבור חמישים שנה. בעצם החלטנו להנהיג מחדש מחדש את שנת היובל, שרווחה בקרב היהודים בימי קדם... חלוקת המגרשים הראשונים היתה עתידה להתקיים ב-21 במרץ, יום תחילת האביב. רק אלה שהגישו את הצעותיהם עד לאחד בחודש

השתתפו בה”

(אלטנוילנד, 5-244)

פּוֹרָה

חֶסֶל סְדוֹר פְּסַח כְּהִלְכָתוֹ

“אחרי הסעודה נמשכה קריאת ההגדה ולאחר שסיימו את סדר הפסח כהלכתו, עברו כל המסובים לסלון...”

(אלטנוילנד, עמ' 229)

“אנחנו רואים כאן צורה חדשה, מאושרת יותר, של חיים משותפים בין בני אדם- מי אחראי לכך?

- ליטבק הזקן אמר: “המצוקה!”

- הארכיטקט שטייניק אמר: “התאחדותו מחדש של העם!”.

- קינגסקורט אמר: “אמצעי התחבורה החדשים!”.

- דוקטור מרכוס אמר: “המדע!”.

- ג'ו לוי אמר: “כוח הרצון!”

- פרופסור שטייניק אמר: “כוחות הטבע!”

- המטיף האנגלי הופקינס אמר: “הסובלנות ההדדית!”

- רשיד ביי אמר: “האמונה בכוחות עצמנו!”

- דוד ליטבק אמר: “האהבה והסבל!”

- והרב שמואל קם ואמר בחגיגות: “אלוהים!”.

(אלטנוילנד, עמ' 297-298)

פפ

חַד גְּדִיָּא חַד גְּדִיָּא

”אני מוכרח להעיר הערה,“ אמר הפרופסור בקולו הרועם, ”זאת הערה ספרותית, תסלחו לי על כך. אתם יודעים מה שמענו עכשיו מג'ו המסתורי? את החד גדיא החדש. אתם מבינים?“

קינגסקורט כמובן לא הבין. הוא היה צריך הסבר מיוחד. **חד-גדיא, סיפורו של הגדי הקטן, הוא הסיפור האחרון בהגדה של פסח, חציו היתולי חציו רציני, מעורר מחשבה.** הגדי נטרף על ידי החתול, הכלב נושך את החתול, המקל מכה את הכלב, האש שורפת את המקל, המים מכבים את האש, השור שותה את המים, השוחט שוחט את השור, מלאך המוות שוחט את השוחט, ואלוהים שולט ממרומים בכל ההתרחשות הזאת, ממלאך המוות ועד לחד גדיא. ”הכוחות שמניעים את המחרשה,“ אמר הפרופסור, ”פועלים באותו אופן. הפחם דוחק הצידה את השור והמים דוחקים החוצה את הפחם...“ **וליטבק הזקן המשיך: ”ואלוהים מעל כולם- חד גדיא, חד גדיא.“**

(אלטנוילנד, עמ' 241)

ישנו משהו בנשמה שזועק לחופש. ישנו משהו עמוק עמוק בתוך נפשו של כל אדם שמבקש את ארץ כנען. **אנשים אינם יכולים להסתפק במצרים, ובשלב כלשהו הם נעמדים וזועקים להגיע לארץ כנען... אך החירות לעולם אינה ניתנת לאדם באופן וולונטרי ללא מאמץ... החירות לעולם אינה ניתנת על מגש של כסף, זה אף פעם לא קל... מי שרוצה לצאת ממצרים, צריך להתכונן להרגיש הרבה שרירים כואבים. החירות לעולם אינה מושגת בקלות. היא מושגת בעבודה קשה והיא מושגת בעמל. היא מושגת בשעות של ייאוש ושל אכזבה. זהו הסיפור הארוך של היציאה ממצרים: לפני שתגיעו לכנען יהיה לכם ים סוף לחצות, יהיה את הלב הכבד של פרעה להתעמת איתו, ויהיו הרי הרוע וגבעות הגורל שבמדבר להתמודד עמם. ואפילו כשתגיעו לארץ המובטחת, יש בני ענקים בארץ. מה שיפה זה שיש כמה אנשים שהיו כבר בארץ המובטחת. הם ריגלו שם וקבעו: למרות שיש בני ענקים ”עלה נעלה וירשנו אתה כי יכול נוכל לה!“**

(מרטין לותר קינג, ארצות הברית, בנאום בהפגנה, 1957).

להעשרה נוספת, מוצע עיון נוסף במספר שירים רלוונטיים

* בשיר 'ומה משך חיי', המשורר יהודה עמיחי סוקר האדם את משך חייו אל מול תחנות שונות בסיפור המסע הזה כדיכרון אישי וקולקטיבי גם יחד מן היציאה ממצרים ועד ההגעה אל הארץ המובטחת.

* בשיר 'שיר בבוקר בבוקר', מתאר המשורר, אמיר גלבע, חוויית התעוררות של אדם הקם בבוקר ויוצא למסע של התחדשות וגילוי ברוח חיובית ובתחושה שכל הטבע מתעורר ביחד איתו. המסע האישי מתחבר עם המסע הלאומי בדומה למסעו הציוני של הרצל ובדומה למסע שכל אחד ואחת מאיתנו מוזמנים לעבור במהלך ליל הסדר וימי החג.

וְנוֹהֲגִים לְסִים אֶת מֵהֶלֶךְ הַסְּעוּדָה בְּשִׁירַת "לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה" הַמְּסַמְּלֵת אֶת הַתְּקוּהָ וְהָאוֹפְטִימִיּוֹת, גַּם בַּעֲתוֹת גְּלוּת, קִשִּׁי וּמְצוּקָה.

פפ

"קראתי פעם לציונות אידיאל אין סופי, ואני מאמין באמת כי גם לאחר השגת ארצנו, ארץ ישראל לא תחדל מלהיות אידיאל. כי בציונות כפי שאני מבין אותה, כלולה לא רק השאיפה לכברת ארץ מובטחת כחוק בשביל עמנו האומלל, אלא גם השאיפה לשלמות מוסרית ורוחנית"
(בנימין זאב הרצל, "תקוותנו" מרץ 1904)

פפ

פפ בין הגדה לאגדה-

"... אבל אם לא תרצו, כל מה שסיפרתי לכם הוא אגדה- ויישאר אגדה.

היה בדעתי לכתוב סיפור עם מוסר השכל. יהיו שיאמרו: יותר סיפור ממוסר השכל. אחרים יאמרו: יותר מוסר השכל מסיפור. אחרי שלוש שנים של עבודה עלינו להיפרד, ספרי האהוב. כעת מתחילים ייסוריך. יהיה עליך לפלס את דרכך במבוך של איבה וסילופים, כמו בתוך יער אפל.

אבל אם יתמזל מזלך ותגיע לחברת אנשים טובים, מסור להם את ברכת אביך. הוא מאמין שגם חלומות הם דרך למלא את הימים שנגזר על האדם להעביר על פני האדמה.

החלום אינו שונה בהרבה מן המעשה, כמו שחושבים רבים. כל מעשיהם של בני האדם היו פעם חלומות;

כל מעשיהם יהיו ביום מן הימים לחלום."

(אלטנוילנד, עמ' 301)

פפ

מראי מקום מלאים:

- * הציטוטים מאלטנוילנד וממדינת היהודים - 'הרצל - מדינת היהודים ואלטנוילנד', בנימין זאב הרצל, מתורגמים בידי: מרים קראוס ובידי אשר ברש. מהדורת מרכז הרצל, ההסתדרות הציונית העולמית, ירושלים, 2008.
  - * הציטוטים מכתבי הרצל - מתוך 'כל כתבי הרצל', מתורגמים בידי: ר' בנימין ואשר ברש, הוצאת מצפה והוצאת מ. ניומן, תל אביב
  - * סיפור החלום של הרצל - מתוך: 'חיי הרצל', חלק ראשון, מילדותו עד הקונגרס הציוני הראשון, ראובן בן מרדכי בריינין, הוצאת אסף, ניו יורק, תרע"ט.
  - * הסיפור על א.ד. גורדון - מתוך: 'יוצאים בחודש האביב פסח ארץ-ישראלי בהגדות מן הקיבוץ', מוקי צור, יובל דניאלי (עורכים), יד יצחק בן צבי, בשיתוף מכון בן גוריון, יד טבנקין, יד יערי, ירושלים, 2004.
  - * ציטוטי ברל כצנלסון, מתוך: מקורות לא-אכזב, כתבי ברל כצנלסון, כרך ששי, הוצאת מפלגת פועלי ארץ-ישראל, תל אביב תש"ז.
  - * ציטוטי מרטין בובר - מתוך: 'בין עם לארצו', הוצאת שוקן, ירושלים ותל אביב, תש"ה.
- מתוך 'תעודה ויעוד' כרך שני: עם ועולם, מאמרים על ענייני השעה, הוצאת הספרייה הציונית על יד הנהלת ההסתדרות הציונית, ירושלים, תשכ"א.

ליקוט וכתובה: עדיאל איש שלום
עריכה: צוות מרכז הרצל

חג שמח!

